

EKSKLÜZİV KLASSİKA – YENİ NƏSİL ÜÇÜN

ETEL LİLİAN VOYNIÇ

**AYAQQABILARINI
ÇIXAR...**

Tərcüməçi:
Zülfıyğə Abdulla

QANUN NƏŞRİYYATI

ETHEL LILIAN VOYNICH

**PUT OFF THY
SHOES**

Müəllifin məşhur romanlar seriyası xronoloji ardıcılıqla yazılmayıb. Dünyaca məşhur “Ovod” 1897-ci ildə qələmə alınıb. Hadisələr 1848-ci il üsyanı ili nəticələnən siyasi-ideoloji münaqişələr zamanında cərəyan edir. Lakin romanda əsərin yarıitalyan qəhrəmanının əsli-kökü barədə, demək olar ki, məlumat verilmir. 1910-cu ildə qələmə alınan “Qırılmış dostluq” Ovodun bir həyat epizodundan söz açır. 1911-ci ildə ədəbiyyatdan uzaqlaşmış musiqi ilə məşğul olan Voyniç arada gənc oğlan və qızın həyatından, onların İtaliyaya gedib Ovodu dünyaya gətirəcək qızlarından bəhs edən iki roman yazır. O insanların taleyindən “Ayaqqabılarını çıxar” romanının son sözündə danışılır. Yazıçı bu romanı dörd nəslə əhatə edən ailə sirrini üzə çıxarmaq niyyəti ilə yazıb.

Ethel Lilian Voynich

Etel Lilian Voyniç

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2023, 488 səh.

PUT OFF THY SHOES

AYAQQABILARINI ÇIXAR...

Ölçü: 120x185 mm

Qapaq: yumşaq

Çapa imzalandı: 11.01.2023

Tərcüməçi: Zülfiyyə Abdulla

Redaktor: Qabil Abbasoğlu

Korrektorlar: Şəhla Yarıbəyli, Aytən Şamil

Texniki redaktor: Günay İsmayılzadə

Mətn dizaynı: Ramin Əli

Qapaq dizaynı: Rəfael Qasım

Qanun Nəşriyyatı

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212 42 37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

www.fb.com/Qanunpublishing

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-38-465-9

© Qanun Nəşriyyatı, 2023

© 1945 by Ethel Lilian Voynich

Bu kitabın Azərbaycan dillinə tərcümə və yayım hüquqları "Qanun Nəşriyyatı"na məxsusdur. Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri "Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

İturiel nizəsi ilə

Yüngülcə toxundu, çünki heç bir yalan

Onun qarşısında tab gətirə bilməz,

İstəməsə də, həqiqətə çevrilər.

Ön söz

“Ayaqqabılarını çıxar” əsəri özlüyündə tamamlanmış bir roman olsa da, əslində, o, dörd nəslə əhatə edən ailə salnaməsini üzə çıxarmalı idi. Lakin bütün həyatımı müşayiət edən bu romanlar seriyası xronoloji nizamla yaranmayıb.

“Ovod” əsərində hadisələr İtaliyada, 1848-ci il inqilabı ilə nəticələnən siyasi və ideoloji münaqişələrin baş verdiyi vaxtda cərəyan edir. Əsər 1897-ci ildə qələmə alınıb və mən o zaman əsərin yarıitalyan olan baş qəhrəmanının əsli-kökü barədə, demək olar, heç nə bilmirdim.

“Yarımçıq qalan dostluq” (1910) elə həmin qəhrəmanın həyatının bir epizodundan bəhs edir.

1911-ci ildə ədəbiyyatı bir kənara buraxıb, musiqi yazmağa başladım. Və aradakı iki roman yazılmadı – bu kitabda uşaqlıq və yeniyetməlik vaxtlarından bəhs edilən gənc oğlan və qızın həyatı barədə və onların İtaliyaya gedən, sonralar Ovodun anası olacaq qızı haqqında. O insanların taleyi barədə “Ayaqqabılarını çıxar” romanının “SON SÖZ”ündə danışılır.

Uydurulmuş obrazın mənəvi və emosional həyatını göstərməyə iki dəfə cəhd etdikdən, ömrümün iyirmi ilini musiqiyə verdikdən sonra, nəhayət, heç vaxt mövcud olmamış bu obrazın bəzi cizgilərini onun əsil-kökündə axtarmaq üçün yenidən qələmi əlimə aldım. Bu cür tərsinə xronika və düşüncə tərzini hamıdan çox mənə təəccübləndirir. Məndən soruşsalar ki, yaşımın bu ahıl çağında italyan üsyançının çoxdan ölmüş, onun üçün heç nə ifadə etməyən quru adları qalmış ata-babaları ilə niyə məşğul oluram, yeganə cavabım bu oldu: başqa cür edə bilməzdim və bu barədə bildiklərim insan təxəyyülünün övladlarının dünyaya gəlişi prosesinin başqa tərəflərindən daha çox deyil. Təkcə onu bilirəm ki, bütün həyatım boyu ruhumun bu və ya digər cisimsiz təzahürləri bəzən insan cildində, bəzən musiqi səsləri formasında məndən icazə almadan gəlib-gediblər, mənə qalan tək şey isə, gücüm çatdığı qədər onlara yetişmək olub.

Çox ölkələrdə məndən soruşublar ki, Ovod bu və ya digər vəziyyətlərdə niyə başqa cür yox, məhz o cür hiss keçirib, o cür hərəkət edib? İndi geriye baxanda başa düşürəm ki, onları təəccübləndirən, ya da tam haqlı şəkildə qıcıqlandıran bəzi təzadlar mənim səhvlərim olub, yəni yetişməmiş düşüncənin, yanlış baxışın, ya da son dərəcə çətin olan ilk kitabın öhdəsindən güclə gələn gənc yazıçının xəta və yanlışları. Fəqət onların bir çoxu indi də mənə o adamın bütün mənəvi quruluşunun ayrılmaz parçası kimi görünür. Bu təzadların qismən də olsa, izahını onun ana tərəfdən nəslinin natamam təsvirində tapmaq olardı; lakin bu da o qədər ləngidi ki, həmin ziddiyyətləri anlamağa çalışanların çoxu ya artıq vəfat edib, ya da həmin qararıqlı məqamları unudublar. Həyatda olan və bu məsələyə marağını itirməyənlər üçün demək istərdim ki, bu kitabda çox gec olsa belə, o suallardan bəzilərinə cavab verməyə çalışmışam.

Oxucudan Kornuellin yoxa çıxmağa olan dialektini çatdırmağa göstərdiyim uğursuz cəhd üçün üzr istəməliyəm. Gəncliyimin keçmişdə qalan xatirələri, Kornuellin vəhşi sahillərindəki piyada səyahətlərim, torpaq döşəmli mətbəxlərdə və xərçəng tutanların torları arasında, məndən çox yaşlı olan kasıb insanlarla söhbətlərimi çox dumanlı xatırlayıram və yaddaşıma güvənə bilmirəm. Uzun illərdən sonra Sent-Ayvdsda üç qış keçirdim, lakin bu zaman qədim dialekti ancaq süpürgəkolu çöllərindəki adda-budda fermalarda qalan qocalar xatırlayırdılar. Əsərlərinə müraciət etdiyim filoloqlar isə Kornuell ləhcəsinin yumşaq, ahəngli, qısalılmış saitlərini izah etmək, yaxud devon nitqinin qayalar silsiləsi boyunca nə qədər uzağa yayıldığı barədə orta q mövqeyə gələ bilmirdilər. Bəzi şeylərdə səhvə yol vermiş ola bilərəm, lakin bu riskdən yayınmaq mümkün deyildi. Bu özünəməxsus nitqləri olmasaydı, mən öz balıqçılarımı çox sevdiyim Kornuellə aid bilməzdim.

E. L. V.

Nyu-York, noyabr, 1944-cü il.

Romanın adı, İncildə yazılanlara görə, Tanrının Musaya müraciətindən götürülüb: “Yaxınlaşma bura: ayaqqabılarını çıxar, çünki dayandığın torpaq müqəddəsdir”. Romanın qəhrəmanı Beatrisa Teflord ölümqabağı bu sözləri xatırlayır.

Romanın epiqrafı Con Miltonun “İtirilmiş cənnət” poemasından götürülüb. Dördüncü nəğmədə Şeytanın insanı yoldan çıxarmaq üçün qurbağa cildində Adəm və Həvvanın yaşadığı cənnətə girməsindən danışılır. O, Həvvanın düz qulağının yanında dayanıb, öz zəhərini ona üfürərək, fikrini fantastik təsəvvürlərlə dumanlandırmağa çalışır. Lakin Şeytan öz əməlini həyata keçirərkən Tanrının göndərdiyi mələklərdən biri – İturiel nizəsi ilə ona toxunur və Şeytan dərhal öz cildinə

düşür, çünki səmavi silahın toxunuşu bütün yalanları dağıdır. Şeytan Cəbrayilla mübahisə edir, sonra isə getməyə məcbur olur.

Romanda deyilir ki, Beatrisa ilk dəfə Artur Penvirni görəndə, uşaq ona əvvəl Cəbrayıl mələyi, sonra isə İturieli xatırladır. Beatrisaya elə gəlir ki, Artur tək-cə varlığı ilə bütün yalan və uydurmaları dağıdacaq.

“Ayaqqabılarını çıxar” romanı 1945-ci ildə, Nyu-Yorkda Makmillan nəşriyyatı tərəfindən nəşr edilib.

I HİSSƏ

I FƏSİL

1763-cü il yayın ilk günləri idi. Vorikşirdə yerləşən Barton qəsrinin gənc skvayrı¹ Londondakı mənzilində axşam vaxtı güzgünün qarşısında dayanıb ən yaxşı köynəyinin jabosunu² düzəldirdi. O bunu çox diqqətlə etsə də, həvəssiz görünürdü.

Bu dəfə evdə qalıb erkən yatmağa üstünlük verərdi, çünki cəmiyyət söhbətlərindən artıq bezmişdi, həm də gecəyarısına qədər oyaq qalmağa vərdis etməmişdi. Lakin ledi Meriyem məktubunda dəvətlilərin arasında onunla tanış etmək istədiyini ləyaqətli bir qızın da olacağını yazmışdı. Bu qayğının qarşılığında heç olmasa hörmət xatirinə o ziyafətə getməli olduğunu başa düşürdü, lakin ledinin əziyyətinin hədəfə olduğuna da əmin idi.

Ledi ona arvad tapa bilmirdi, amma bunun günahı onun özündə yətilirdi.

Xeyirxahlığı və ara düzəltməyə marağı ilə yanaşı, həm də bacısının ricası ilə bu gəncə kömək etmək üçün əlindən gələni edirdi, lakin indiyə qədər onunla tanış etdiyi ledilərdən heç biri bu gənc zadəgana Bartonun sahibəsi roluna uyğun namizəd kimi görünməmişdi. Qızların çoxunun maneraları da libasları qədər zərif idi, bəziləri isə çox gözəl idilər. Gözəl qadınları hamı kimi o da xoşlayırdı – elə Bartonun divarlarına sarmaşan qızılgüllər də xoşuna gəlirdi; ancaq oğullarına ana seçmək, inəklərinə öküz seçməkdən daha ciddi məsələ idi.

¹ Skvayr – İngiltərədə zadəgan titulu.

² jabo – köynək yaxasında kisəyi və ya krujevadan büzməli haşiyə.

Ona görə də bu məsələni hansısa qızın gözəl üzünü bəyənmişdi deyə düşüncəsizliklə həll etmək olmazdı. Ərköyün londonlu qızlar sağlam uşaqlar doğub, onları əmizdirə bilməyəcək qədər zəif, o uşaqları Tanrı qorxusu ilə tərbiyə edə bilməyəcək qədər boş idilər.

Gəncin özünə gəldikdə Bartonu saymasaq belə, təklif edə biləcəyi çox şey var idi. Güzgüdə görkəmli bir gəncin təsviri görünürdü. Düzdür, bir qədər əyalət görkəmli və atlı-canlı təsir bağışlayırdı, amma çox gözəl quruluşlu, cismən və ruhən sağlam, enlikürək, möhkəm və at belində əzəmətli görünə biləcək qədər hündür idi. Yetmişmiş buğda rəngində – qızılı kürən saçları antik döyüşçülərin saçları kimi alnında burulur, geniş açılmış sadələvh, boz gözləri çənəsinin böyüklüyünü unuttururdu. Bu həyat təzi və çoxillik portveyn¹ sayəsində, yəqin ki, o, altmış yaşına çatanda mərkəzi İngiltərənin zəngin skvayrları üçün ənənəvi olan iflic və quduz əsəb qazanacaqdı. Özünə fikir verməsə, qırx yaşına çatanda artıq kəkələyəcəyini gözləmək olardı. Lakin buna hələ çox var idi, indi o, iyirmi altı yaşında və sağlam anqlosakson yaraşığının ən parlaq dövründə idi.

Doğrudur, Londona gələrkən qarşısına qoyduğu məqsədə hələ nail ola bilməmişdi, amma yenə də özünə bu zövqü bəxş etdiyi üçün peşman deyildi. Şübhəsiz, bu səyahət ona baha başa gəlmişdi. O qədər baha ki, ikinci bir belə səyahətə yol verə bilməzdi, çünki Barton mükəmməl təsərrüfat olsa da, qızıl quyusu deyildi. Lap heç nə əldə etmədən evə qayıdıb keşinin qızı ilə evlənməli olsa da, biləcəkdə ki, həyatını düzənə qoyub, ailə başçılığı kimi ağır bir məsuliyyəti üzərinə götürməzdən əvvəl heç olmasa bir dəfə əsl kişi kimi əylənib. Bir də heç vaxt cibində istədiyi kimi xərcləyə biləcəyi pulu olan yaraşlıq, subay gənc olmayacaqdı.

¹ portveyn – şirin şərab növü.